

УДК 376.352.04

ЮЛІЯ БОНДАРЕНКО

м. Суми

yuliya-kartavaya@mail.ru

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНО-ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті автором наведено результати експериментального дослідження з виявлення у дошкільників зі зниженим зором рівнів сформованості інтенсивності до музичного мистецтва, до участі у різних видах музичної діяльності, розвитку емоційної чуйності до музики та наявності музичних уподобань, що характеризують особливості мотиваційно-емоційної сфери досліджуваної категорії дітей у процесі музичної діяльності. Подано якісний і кількісний аналіз кожного із досліджуваних показників мотиваційно-орієнтаційного та емоційно-ціннісного векторів дослідження. Узагальнені результати щодо рівнів розвитку у них мотиваційно-емоційної сфери піддалися порівняльному аналізу із результатами, отриманими у дітей із нормальним зором. На основі проведеного дослідження виявлено значне відставання дошкільників зі зниженим зором від однолітків з нормальним зором за всіма чотирма рівнями розвитку мотиваційно-емоційної сфери, відповідно яким виділено чотири групи дітей зі зниженим зором і подано якісну їх характеристику.

Ключові слова: дошкільники зі зниженим зором, музична діяльність, мотиваційно-емоційна сфера, інтерес, емоційна чуйність до музики, музичні уподобання.

Мотивація визначена одним із найважливіших чинників, який забезпечує успіх у діяльності і складається із сукупності різних факторів (особистісних і ситуативних), які спонукають до активності людину [2]. Мотивація до музичної діяльності допомагає розкрити особистісний сенс занять музичним мистецтвом, знайти фактори, важливі для дитини з порушеннями зору, мотиви, що

спонукають її до занять музичною діяльністю [5]. Важливим компонентом мотивації є отримання задоволення від процесу участі у цій діяльності і від отримання позитивного результату [3]. Саме позитивний результат від будь-якої діяльності складає сенс і мотивацію опанування будь-якою діяльністю [2] і свідчить про зв'язок емоційної сфери з мотиваційною.

Формування у дітей дошкільного віку зі зниженим зором мотивації до музичної діяльності є пропедевтичним етапом, психологічною установкою на опанування ними знаннями, вміннями і навичками у відповідній діяльності, у процесі чого буде здійснюватися й корекція порушених сторін психофізичного розвитку. Отже вивчення особливостей мотиваційно-емоційної сфери дошкільників зі зниженим зором у процесі музичної діяльності не викликає сумніву

Особливості розвитку мотиваційної сфери дітей із порушеннями зору у різних видах діяльності вивчалася низкою науковців (Л. Вавіною, Л. Виготським, Т. Гребенюк, І. Гудим, М. Земцовою, В. Єрмаковим, В. Кобильченко, Л. Куненко, О. Литвак, І. Некрасовою, А. Самойловим, В. Синьовим, Є. Синьовою, Л. Солнцевою та ін.). Л. Куненко зазначено, що розвиток мотиваційної сфери у дошкільників зі зниженим зором має особливе значення для активізації самої особистості й нормалізації процесу навчання, оскільки у роботу задіюються різні її сфери, а саме – емоційні процеси стимулюють пізнавальні, інтелектуальну сферу і забезпечують підвищення якості та стабільності навчання, сприяють орієнтації в мистецькій діяльності, бажанню ознайомитися з новою музично-естетичною інформацією [5]. Дослідженнями А. Самойлова встановлено, що мотивами, які спонукають дітей з порушеннями зору до розгортання активної діяльності, є безпосередній інтерес до її змісту і форм [8]. У психологічній літературі зазначено, що в основі будь-якої діяльності лежить потреба особистості, яка забезпечує виникнення мотивації [10]. Потреби індивідуумів виливаються в конкретні бажання, завдяки яким проявляється прагнення задовольнити потребу. Формування у дітей з вадами зору цієї соціально важливої психологічної функції впливає на організацію

поведінкової дії у напрямку досягненні найближчої мети і отримання позитивного результату і задоволення від нього (успішного виступу, презентації власних досягнень у музичній діяльності перед дітьми, музичним керівником, батьками та ін.). Як підкреслено В. Синьовим, на основі усвідомлених потреб, які є у дитини, відбувається розвиток соціальних інтересів, які стимулюють соціальну активність [9]. У дослідженні Є. Синьової зазначено, що на всіх етапах формування мотиву діяльності при порушеннях зору у дитини спостерігаються певні особливості, які базуються на меншій кількості та якісній своєрідності зовнішніх стимулів, недорозвитку перцептивних потреб та пізнавальних інтересів [10].

Проведений ґрунтовний теоретичний аналіз засвідчив відсутність до сучасного часу наукових досліджень, присвячених проблемі вивчення особливостей розвитку мотиваційно-емоційної сфери у дошкільників зі зниженим зором у процесі музичної діяльності, що і стало **метою** нашої роботи.

Базами для проведення експериментального дослідження визначено: Комунальну організацію (установа, заклад) «Шосткинський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 11 «Казка» Шосткинської міської ради Сумської області; Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) – центр розвитку дитини №35 «Попелюшка» Кам'янської міської ради; Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-сад) №83 комбінованого типу» Криворізької міської ради; Херсонський ясла-садок № 22 компенсуючого типу для дітей з вадами зору Херсонської міської ради; Тербовлянський навчально-виховний комплекс Тернопільської обласної ради (дошкільне відділення); Дошкільний навчальний заклад № 32 Голосіївського району м. Києва; Спеціальний дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 755 Деснянського району м. Києва; Спеціальний навчально-виховний комплекс «Пізнайко» Шевченківського району м. Києва (дошкільне відділення) із загальною кількістю 472 дитини зі зниженим зором. Отримані результати піддалися порівняльному аналізу із результатами їх однолітків з нормальним зором у кількості 470 осіб.

Дослідження особливостей мотиваційно-емоційної сфери дошкільників зі

зниженим зором відбувалося за двома векторами вивчення: мотиваційно-орієнтаційним та емоційно-ціннісним.

Мотиваційно-орієнтаційний напрям спрямовував дослідження на виявлення рівня сформованості мотивації до музичної діяльності у дошкільників зі зниженим зором за показниками рівнів сформованості у них інтересу до музичного мистецтва та до участі у різних видах музичної діяльності. У нашому дослідженні саме інтерес виступав основною складовою формування мотиву музичної діяльності у дітей цього віку.

У психологічній літературі зазначено, що інтерес – це внутрішня складова мотиву, яка примушує суб'єкт діяти відповідно до інтелектуальної значущості та емоційної привабливості предмета [4]. Інтерес є найсуттєвішим стимулом, об'єктивною причиною вибіркового прагнення опанування певною діяльністю, головним регулятором навчальної поведінки, найбільш поширеним мотивом людської пізнавальної активності [7]. Інтерес до музичного мистецтва визначається як форма прояву пізнавальної потреби, активного пізнавального ставлення до об'єкту зацікавленості (як до чогось важливого для дитини), що пов'язано з естетичною привабливістю музичного мистецтва, радістю зустрічі з прекрасним, позитивними емоційними переживаннями.

Інтерес до музичного мистецтва вивчався під час виконання дітьми різних видів дитячої продуктивної та відображальної діяльності (малювання, ліплення, самостійної ігрової діяльності) у супроводі музики і діагностувався наявністю у дитини бажання слухати музику та зовнішнім проявом емоційного відгуку, адекватного характеру музики. У дослідженнях вчених Л. Виготського, Н. Ветлугіної, Л. Куненко, Б.Теплова тощо підкреслено, що саме емоційний відгук є головним показником, який визначає інтерес дитини дошкільного віку до музичної діяльності. У психології емоційний відгук трактується як оперативна емоційна реакція на поточні зміни в предметному середовищі і визначається емоційною збудливістю людини, її емоційним тонутом. У науково-методичних джерелах відмічено, що емоційний відгук на музику проявляється в емоційній та емоційно-руховій реакції (емоційній активності) і зовнішньо виражається у у міміці, мімічних

реакціях, наявності ритмізованих рухів, вокалізації, адекватних характеру музики (Н. Ветлугіна, Б. Теплов та ін.).

На підставі визначених критеріїв (наявності бажання слухати музику, адекватний емоційний відгук) виділено рівні розвитку досліджуваного показника: високий рівень характеризувався сформованим інтересом до музичного мистецтва у дошкільників зі зниженим зором; достатній – вибірково-сформованим, середній – недостатньо сформованим, початковий – не сформованим.

Результати проведеного експериментального дослідження акцентували нашу увагу на тому, що *інтерес до музичного мистецтва* у більшості дошкільників зі зниженим зором мав недостатньо-сформований характер. 36,2% дітей не завжди виявляли бажання виконувати власну продуктивну чи відображувальну діяльність під музичний супровід, деякі з них вимагали часту заміну музичних творів, не дослуховуючи їх до кінця, при цьому позитивної емоційної реакції не проявляли. Особливо цим характеризувалися діти 4-го (40%) та 5-го (36,7%) років життя, натомість у дітей 6-го року (у 36,7%) спостерігалось покращення кількісних і якісних результатів і перехід до сформованості вибіркового його характеру і прояву бажання виконувати власну діяльність під широкий вибір знайомих музичних творів, проявляючи позитивний емоційний відгук. Коло вибору музичних творів для супроводу власної діяльності дітей цього рівня включали: популярні пісні, які звучали на телебаченні (15,6%), музичні твори, пісні, які діти вивчали під час занять з музичного виховання (9,4%), музика, з якою діти знайомилися під час інших занять чи музично-розважальних заходах (6,7%), музичні твори, які діти слухали і вивчали у колі сім'ї (2,8%), з якими були ознайомлені з інших джерел (в розвиткових центрах, театрі, у друзів тощо) (2,2%).

Зафіксовано значну кількість дошкільників 4-го (23,4%), 5-го (21,1%) і 6-го (20,5%) років життя зі зниженим зором, які мали несформований інтерес до музичного мистецтва із загальною їх кількістю у 21,6%, що характеризувалися відсутністю бажання або пасивністю у виборі музичних творів для супроводу власної діяльності.

Критеріями оцінювання другого досліджуваного показника – сформованості *інтересу до участі дитини у різних видах музичної діяльності* визначено бажання дитини брати участь у різних її видах і її зовнішній прояв. Саме наявність бажання виступало: внутрішньою психологічною установкою, що активізувало участь дитини у музичній діяльності та налаштовувало на отримання позитивного результату; об'єктивною і суб'єктивною стороною задоволення естетичних потреб особистості; рушійною силою у переборюванні труднощів [5].

Під час дослідження підраховувався відсоток дітей, які: мали бажання брати участь в усіх видах музичної діяльності чи вибіркоче їх ставлення; вимагали незначних заохочувальних впливів; потребували постійного зацікавлення музичною діяльністю; не мали бажання брати участь у музичній діяльності. Діти високого рівня характеризувалися сформованою потребою участі в різних видах музичної діяльності, достатнього – вибірково-сформованою, середнього – недостатньо сформованою, початкового – не сформованою.

Дослідження рівнів сформованості інтересу до участі дітей у різних видах музичної діяльності показало кращі результати, ніж попереднього досліджуваного показника, а саме у 29,2% дітей зі зниженим зором визначено недостатньо-сформований її характер, а у 29,1% дітей – вибірково-сформований, останній з яких виразно проявлявся у дітей 5-го (28,5%) та 6-го (33,3%) років життя і характеризувався наявністю бажання брати участь в усіх, запропонованих педагогом, видах музичної діяльності, але, іноді, із незначними заохочувальними впливами. Своє бажання діти зовнішньо виражали різними позитивними емоційними реакціями, вербальними та руховими проявами і активністю включення у музичну діяльність.

У більшій кількості – у 33,8% дітей 3-го року життя виявлено недостатню сформованість досліджуваного показника, що виражалось в пасивному прояві бажання брати участь у різних видах музичної діяльності, іноді появою різних негативних емоційних реакцій, потребою значних заохочувальних впливів, постійного зацікавлення музичною діяльністю з боку педагога.

Результати дослідження засвідчили, що в усіх досліджуваних вікових групах

виявлено приблизно однакову кількість дітей, які мали несформований інтерес до участі у різних видах музичної діяльності (4 р.ж.-22,8%; 5 р.ж.-21,8% 6 р.ж.-16, 7%). Вони не мали бажання або були пасивними до пропозиції педагога вступати у різні види музичної діяльності навіть після значних заохочувальних впливів, зовнішньо виражали це негативним емоційними реакціями чи іншими формами заперечення. Формування пасивної позиції особистості до участі у різних видах діяльності, у нашому випадку у музичній, є передумовою розвитку безініціативної, пасивної, бездієвої байдужої особистості, не здатної активно приймати рішення та бути активним учасником соціального життя. Саме ця група дошкільників зі зниженим зором потребує найбільшого корекційного впливу.

Другий – *емоційно-ціннісний вект ор* дослідження, який визначав особливості мотиваційно-емоційної сфери дошкільників зі зниженим зором, спрямований на виявлення рівнів сформованості у досліджуваній категорії дітей емоційного відношення до музики за показниками прояву емоційної чуйності та музичних уподобань дітей. Актуальність виділення даного напрямку дослідження пов'язана з емоційною сферою, яка є найважливішою системою дошкільника і має великий вплив на його психічний розвиток, поведінку та формування мотивації до музичної діяльності (І. Бех, О. Киричук, О. Кононко, В. Котирло, Я. Неверович, І. Додонов, В. Семиченко та ін.). Проте, саме позитивні емоції, які базуються на задоволенні, є психологічним механізмом формування активної просоціальної позиції особистості (Б. Бітінас). У цьому аспекті таким “пусковим” механізмом виступає музичне мистецтво, яке має потужний вплив на емоційно-почуттєву сферу. Завдяки музиці, через емоції і почуття, здійснюється ставлення до музичного мистецтва, з'являються музичні уподобання і формується загальне відношення до духовного світу, духовної культури та, відповідно – емоційно-ціннісний розвиток особистості, який сприяє у подальшому цілісному ставленню людини до світу, до природи, до самої себе і перетворенню соціальних норм і ідеалів у особистісні принципи життєдіяльності (М. Каган, М. Колесов, Б. Марков, В. Межуєв). Отже, виділення емоційно-ціннісного напрямку дослідження не викликає сумніву і має соціальне значення у розвитку особистості зі зниженим зором.

Емоційно-ціннісний вектор дослідження передбачав вивчення *емоційної чуйності* і (адекватного співпереживання) до музики, яка є однією із перших особистісних якостей, що розвивається у дошкільників у процесі занять музично-естетичними видами діяльності і характеризує емоційний компонент визначеного напрямку. Завдяки розвитку емоційної чуйності у дітей формуються правильні уявлення щодо прекрасного і відношення до нього.

Як зазначав Л. Виготський, рівень розвитку емоційної чуйності пов'язаний з «розумними емоціями», які мають естетичний та духовно-моральний зміст. Об'єктивною характеристикою емоційної чуйності на музику є емоційний відгук, наявність співпереживання, усвідомлення виразності музичних інтонацій (розуміння музичної мови) і зовні виражене емоційно-оцінне ставлення до музики, що виявляється в музичних уподобаннях [1].

Актуальність вивчення емоційної чуйності до музики у дітей дошкільного віку зі зниженим зором обумовлена результатами аналізу тифлопсихологічних досліджень (К. Бюрклен, О. Литвака, Є. Синьової та ін.) в яких зазначено, що суттєвий вплив порушений зір здійснює на естетичні почуття, які виникають не лише при зоровому, а й при сприйнятті інших модальностей (слухових, дотикових, смакових та нюхових), і обумовлює негативні зміни у галузі культурних потреб і інтересів, у розвитку естетичних почуттів [6], які виступають засобом вдосконалення зовнішнього світу шляхом діяльності людини та гармонізації її духовного світу.

Вивчення прояву емоційної чуйності на музику у дітей зі зниженим зором проводили з урахуванням їх вікових особливостей, критеріями оцінювання виступили: емоційне сприймання та переживання музики (емоційний відгук), музичні враження від прослуханої музики у вигляді вербальних висловлювань.

Підраховувався відсоток дітей, які: емоційно сприймали запропонований педагогом музичний твір, адекватно співпереживали і висловлювали свої музичні враження; емоційно сприймали знайомі музичні твори чи, які подобалися, адекватно переживали їх зміст і висловлювали свої враження за вербальної підтримки педагога; недостатньо емоційно сприймали музику, їх переживання не

завжди були адекватно виражені характеру музики і музичному образу, обмежено висловлювалися з приводу отриманого враження від музики, потребували постійної допомоги педагога; частково сприймали музичні твори, неадекватно їх переживали, чи були пасивними, не мали вражень від прослуханої музики.

Діти високого рівня характеризувалися розвинутою емоційною чуйністю до музики, достатнього – розвинутою емоційною чуйністю вибіркового характеру, середнього – недостатньо розвинутою емоційною чуйністю, початкового – нерозвинутою емоційною чуйністю до музичного мистецтва.

Результати дослідження емоційної чуйності на музику показали наявність найбільшої кількості дошкільників зі зниженим зором (31,1%), які характеризувалися недостатньою її розвиненістю. Особливо це мало прояв у дітей 4-го (37,2%) та 5-го (34,0%) років життя і виражалося у тому, що діти 4-го року життя сприймали музику і проявляли позитивний емоційний відгук на твори, які їм були знайомі і подобалися, але емоції не завжди були адекватні змісту і характеру музики. Під час прослуховування інших музичних творів діти особливої позитивної емоційної активності не проявляли, але іноді виникали епізодичні одноманітні її прояви, стереотипні рухи. Висловлювалися про отримане враження від музики переважно за допомогою дорослого, мали труднощі у доборі слів. Діти 5-го року життя сприймали і проявляли позитивну емоційну активність, при цьому емоції не завжди відповідали характеру музики, художньому образу у розвитку, за допомогою дорослого обмежено, фрагментарно висловлювалися з приводу отриманого враження від прослуханої музики.

Значний відсоток дітей у кожній віковій групі виявлено з недорозвинутою емоційною чуйністю до музичного мистецтва, які частково сприймали музичні твори, неадекватно їх переживали, чи були пасивними, не мали вражень від прослуханої музики. 27,6% дітей 4-го року життя характеризувалися фрагментарним сприйманням музичних фрагментів, які майже не викликали у них відповідного емоційного відгуку, і, відповідно, не могли висловитися з приводу отриманого враження від прослуханої музики. 21,8% дітей 5-го року життя частково сприймали музичні твори, неохоче відгукувалися на

стимулювання дорослого щодо активізації їхнього сприйняття, іноді виявляли слабку або неадекватну емоційну активність під час прослуховування, не висловлювали своїх вражень від неї, навіть за допомогою дорослого. 17,8% дітей 6-го року життя також характеризувалися фрагментарністю сприймання музичних творів, які майже не викликали відповідної емоційної активності, руховий її прояв з'являвся за наслідуванням дій дорослих. Діти не виявляли цікавості до змісту музики, погано орієнтувалися у музичних засобах виразності, мовні комунікації в пізнанні музичних образів носили особистісний характер, які були неадекватні змісту музичного твору і мали слабку емоційну забарвленість.

Під час слухання музики, виконання різних видів дитячої продуктивної та відображальної діяльності вивчалися *музичні уподобання* дошкільників зі зниженим зором, які виражалися ними вербально і характеризували ціннісний компонент естетично-ціннісного напрямку. Підраховувався відсоток дітей які були: ініціативні у виборі музичних творів і пропонували широкий спектр творів для прослуховування; ініціативні у виборі музичних творів, але не відрізнялися різноваріативністю вибору жанрів; недостатньо ініціативні і обирали музику із запропонованого переліку педагога; безініціативні і не виявляли музичних уподобань.

Діти високого рівня характеризувалися сформованим широким спектром музичних уподобань, достатнього – вибірково-сформованим, середнього – недостатньо сформованим, початкового – не сформованим.

Кількісний аналіз отриманих даних засвідчив найбільшу кількість дітей (31,8%), які мали недостатньо сформований (звужений) обсяг музичних уподобань, і притаманно було дітям 4-го (35,2%) та 5-го (32,7%) років життя, що виявилися недостатньо ініціативними у виборі творів для прослуховування, не відрізнялися різноваріативністю вибору жанрів і, як правило, обирали музику із запропонованого переліку педагога. Такі діти надавали перевагу такому жанру, як пісня, серед яких найбільш популярними виявилися сучасні пісні із радіо, телепрограм, пісні із сучасних мультфільмів і лише незначний відсоток дітей обрали українські пісні. Таких творів, як колискові пісні, музика із казок, кінофільмів, класичні твори не

мали уподобання у дітей цього рівня.

Дітей зі зниженим зором початкового рівня також було виявлено значну кількість (17,8%), що найбільш виражений прояв мав на 4-му (26,2%) та 5-му (17,0%) роках життя і характеризувалися безініціативністю, байдужістю до вибору музичних творів, часто відмовлялися слухати музику, не мали музичних уподобань. Узагальнюючи результати, ми виявили, що діти 4-го року життя мають обмежене коло музичних уподобань, яке залежить від приділення уваги музичному вихованню в сім'ї. Музичні уподобання дітей 5-го року життя різнилися більшою варіативністю у назвах, але обмеженістю жанрів. Діти 6-го року життя характеризувалися більш широким спектром музичних уподобань і включали твори різних жанрів, але обмеженістю творів українського походження.

Під час вивчення даного показника нам було виявлено, яким творам діти надавали перевагу. Вивченню підлягали діти високого, достатнього і середнього рівнів кожного вікового періоду. При цьому діти могли вказувати на де-кілька запропонованих позицій. Найбільш популярними серед усіх дошкільників зі зниженим зором виявилися пісні (4 р.ж. - 74,8%, 5 р.ж. - 76,2%, 6 р.ж. - 84,9%), особливо веселого характеру (4 р.ж. - 70,1 %, 5 р.ж. - 73,8%, 6 р.ж. - 79,4%), також діти надавали перевагу сучасним пісням, які лунали з різних радіо- і телепередач (4 р.ж. - 22,4% , 5 - 59,8р.ж., 6 р.ж. - 66,1), значна кількість дітей називала програмові пісні, які вивчалися ними на заняттях з музичного виховання (4 р.ж. - 51,4% , 5 р.ж. - 55,7%, 6 р.ж.- 72,3%), серед них в пріоритеті виявилися українські народні пісні, потішки, примовки, колискові. На другому місці дітьми виділено музику і пісні із сучасних мультфільмів та казок (4 р.ж. - 52,3% , 5 р.ж. - 62,3% 6 р.ж. - 61,6%). Дитячі класичні твори були визначені на третьому місці (4 р.ж. - 39,3%, 5 р.ж. - 54,1%, 6 р.ж. - 49,7%).

Аналіз узагальнених емпіричних даних проведеного дослідження сформованості показників *мотиваційно-емоційного* напряму дослідження дозволив встановити, що дошкільники зі зниженим зором поступаються своїм одноліткам з нормальним зором за всіма чотирма рівнями: високого – на 10,0% (н/з-27,7%; п/з-17,7%); достатнього – на 11,4% (н/з-41,2%; п/з-29,8%); середнього – на

9,4% (н/з-22,7%; п/з-32,1%); початкового – на 12,0% (н/з-8,4%; п/з-20,4%).

На основі експериментального дослідження визначено якісні особливості *мотиваційно-емоційної сфери дошкільників зі зниженим зором* і, відповідно рівнів розвитку, виділено чотири групи.

Перша група об'єднала дітей високого рівня, які характеризувалися сформованими інтересом до музичного мистецтва, до участі у музичній діяльності, розвиненою емоційною чуйністю та широким спектром музичних уподобань. Такі діти із задоволенням виконували під музику різного жанру, характеру види дитячої продуктивної та відображувальної діяльності (малювали, робили аплікації, ліпили, гралися тощо), проявляючи при цьому різнобічні позитивні емоційні реакції (притупували, диригували, підспівували та ін.), самостійно висували пропозиції вмикати музику, виявляли постійне бажання брати участь у різних видах музичної діяльності. Діти емоційно сприймали музичні твори, були ініціативні у виборі музичних творів для прослуховування і пропонували їх широкий спектр, адекватно співпереживали і висловлювали свої музичні враження,

У другій групі опинилися діти, які отримали достатній рівень розвитку досліджуваних компонентів мотиваційно-емоційної сфери, що характеризувалися вибірково-сформованою спрямованістю. Діти цієї групи проявляли інтерес до музичного мистецтва, із задоволенням малювали, ліпили, гралися під музику веселого характеру, частіше знайому, проявляючи при цьому позитивні емоційні реакції, з бажанням брали участь в улюблених видах музичної діяльності, в інших потребували незначних заохочувальних впливів з боку педагога. Діти емоційно сприймали знайомі музичні твори чи, ті, які подобалися, адекватно переживали їх зміст і висловлювали свої враження за вербальної підтримки педагога, вони були ініціативні у виборі музичних творів, але не відрізнялися варіативністю вибору жанрів.

Третя група об'єднала дітей середнього рівня розвитку мотиваційно-емоційної сфери, що характеризувалися недостатньо сформованими інтересом до музичного мистецтва і потребою участі у музичній діяльності, недорозвиненою емоційною чуйністю на музику та звуженим колом музичних уподобань. Діти не

завжди проявляли позитивну емоційну реакцію на пропозицію педагога виконувати власну діяльність під музику, вибір творів для її супроводу мав обмежений характер, що ґрунтувався лише на улюблених творах, яких нараховувалась незначна кількість (1-3), або залежав від настрою дитини. Такі діти не завжди виявляли бажання вступати у різні види музичної діяльності, орієнтувалися на ті, які їм приносили емоційне задоволення, а не пізнавальну і рухову напругу, часто потребували значних заохочувальних впливів та допомоги з боку педагога. Вони недостатньо емоційно сприймали музику, їх переживання не завжди були адекватні характеру музики і музичному образу, обмежено висловлювалися з приводу отриманого враження від музики, потребували постійної допомоги педагога, були недостатньо ініціативні у виборі музичних творів для прослуховування і обирали музичні твори лише із переліку, запропонованого педагогом, орієнтуючись, іноді, на привабливість назв.

Четверта група об'єднала дітей початкового рівня, що характеризувалися несформованістю та недорозвиненістю досліджуваних компонентів мотиваційно-емоційної сфери. Такі діти не виявляли інтересу до музичного мистецтва, зовнішні емоційні реакції могли з'явитися за наслідуванням дій дорослого, а не завдяки впливу музики, вони були байдужими до пропозиції супроводу музикою власної діяльності і не могли запропонувати для цього музичні твори, навіть після представлення педагогом їх переліку, що включав лише знайомі твори. У дітей не було особливого бажання брати участь у різних видах музичної діяльності і часто це виражалось негативними емоційними реакціями та іншими формами заперечення, або байдужістю, пасивністю. Вони частково сприймали музичні твори, неадекватно їх переживали, чи були взагалі пасивними, не мали вражень від прослуханої музики, не виявляли музичних уподобань, були безініціативними.

Отже, отримані кількісні і якісні результати щодо сформованості мотиваційно-емоційного компоненту розвитку особистості свідчать про необхідність приділення уваги розвитку її мотиваційно-орієнтаційної і емоційно-ціннісної складових у дітей середнього і початкового рівнів зі зниженим зором

шляхом активного залучення їх у різні форми і види музичної діяльності, використовуючи різні заохочувальні впливи, формуючи тим самим позитивні установки до музичної діяльності в цілому. Виявлені під час педагогічного спостереження проблеми у мотиваційно-емоційній сфері повинні стати об'єктами корекційного впливу під час музичної діяльності і бути чітко окреслені у відповідній діагностичній документації музичного керівника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гогоберідзе А. Г. Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку / А. Г. Гогоберідзе. – М. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 320 с.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації^о: [навч. посібник] / Сергій Степанович Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
3. Історія української радянської музики // Л. Б. Архімович, Н. І. Грицюк, Л. М. Грисенко та ін. : Учбовий посібник. – К. : Музична Україна, 1990. – 296с.
4. Кислюк О. Співвідношення понять "мотив", "стимул", "потреба" та інтерес до навчання / О. Кислюк // Соціальна психологія. – 2004. – № 5 (7). – С.109-118.
5. Куненко Л. О. Інтеграційна спрямованість початкової музичної освіти дітей з порушеннями зору : – теорія та методика : монографія / Людмила Олександрівна Куненко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 593 с.
6. Литвак А. Г. Тифлопсихологія / Алексей Григорьевич Литвак. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
7. Психологія : підручник / Ю.Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук [за ред. Ю. Л. Трофімова]. – 4-те вид., стереотип.– К. : Либідь, 2003. – 560 с.
8. Самойлов А. Ф. Развитие произвольности оперирования представлениями у слепых младших школьников с нормальным и нарушенным интеллектом / А. Ф. Самойлов // Особенности познавательной деятельности слепых и слабовидящих школьников. – Л., 1975. – .Выпуск 5 : Сборник научных трудов. – 1975. – С. 107-133.

9. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини : підручник / В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна. – К. : Знання, 2008. – 359 с.
10. Синьова Є. П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору : моногр. / Є. П. Синьова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 442 с.

Yuliya Bondarenko

Суму

STUDYING THE FEATURES OF MOTIVATION AND EMOTIONAL SPHERES AMONG PRE-SCHOOLERS WITH DECREASED SIGHT IN THE PROCESS OF MUSIC ACTIVITY

In the given article the author reveals recent results of an experimental study, where there were discovered levels of interest formation as for music art, for participation in different kinds of music activities, development of emotional sense to music and music preferences among pre-schoolers with decreased sight, which characterize peculiarities of motivation and emotional spheres of a researched category of children in the process of music activity. There was given qualitative and quantitative analysis of every researched data of motivation oriented and emotionally solid vectors of the given study. There were generalized the outcomes as for the level of motivation and emotional sphere development, which went through comparative analysis with the results, obtained while performing the research among the children with the normal sight. On the basis of the conducted research there was revealed a substantial lag among pre-schoolers with decreased sight in comparison with their peers with the normal sight in scope of all four levels of motivation and emotional sphere development, with regards to which, there were distinguished four groups of children with decreased sight and there was given a quality characteristics.

Key words: *pre-schoolers with decreased sight, music activity, motivation and emotional sphere, interest, emotional sense to music, music preferences.*

Юлия Бондаренко

г. Сумы

ИЗУЧЕНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ МОТИВАЦИОННОЙ-ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ У ДОШКОЛЬНИКОВ СО СНИЖЕННЫМ ЗРЕНИЕМ В ПРОЦЕССЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье автором приведены результаты экспериментального исследования по выявлению у детей с пониженным зрением уровней сформированности интереса к музыкальному искусству, к их участию в различных видах музыкальной деятельности, развитию эмоциональной отзывчивости на музыку и наличие музыкальных предпочтений, что характеризует особенности мотивационно-эмоциональной сферы исследуемой категории детей в процессе музыкальной деятельности. Подано качественный и количественный анализ каждого из исследуемых показателей мотивационно-ориентационного и эмоционально-ценностного векторов исследования. Обобщенные результаты уровней развития у дошкольников со сниженным зрением мотивационно-эмоциональной сферы подверглись сравнительному анализу с результатами, полученными у детей с нормальным зрением. На основе проведенного исследования выявлено значительное отставание дошкольников с пониженным зрением от сверстников с нормальным зрением по всем четырем уровням развития мотивационно-эмоциональной сферы, согласно которым выделено четыре группы детей с пониженным зрением и представлено качественную их характеристику.

Ключевые слова: дошкольники с пониженным зрением, музыкальная деятельность, мотивационно-эмоциональная сфера, интерес, эмоциональная отзывчивость к музыке, музыкальные предпочтения.

Стаття надійшла до редколегії 05.02.2017